



ISSN 2644-4798

KAPITULA

DIECÉZNY ČASOPIS SPIŠSKÉHO BISKUPSTVA ROČ. VIII. 2/2019



NÁVŠTEVA POLSKÉHO VELVYSLANCA

STRANA 4



VELKONOČNÉ BOHOSLUŽBY

STRANA 5



PROFESOR DON ŠTEFAN OLOS, SDB

STRANA 9



ANATÓMIA ORGANA

STRANA 13



Ecclesia Altaribus novis
PICTURA ET ORNAMENTIS
regente D^{no} parochi
STEPHANO ROVDER 1909-1910 est adornata

S^{ta} CAECILIA



EDITORIÁL

Milí naši čitatelia, po období pôstnej prípravy, modlitbou, skutkami pokánia a činorodej lásky, sme s celou Cirkvou jasali, spievali a prežívali radostné „Aleluja!“ Aby sme túto radosť znásobili, rozozvučali sa zvony a zazneli tóny organu. Posolstvo veľkonočného rána nesie jasný odkaz: „Pán vstal zmŕtvych!“, „Ježiš žije!“

Správy o prežívaní týchto dní v katedrálnom chráme sv. Martina vám, okrem iného, prinášame v aktualitách.

Na ďalších stránkach vám ponúkame tiež pohľad na kráľovský nástroj – organ. Tentoraz to nebude len vonkajší náhľad, ale nazrieme aj do vnútra tohto nástroja. Spoznáme cestu od stlačenia klávesu po vylúdenie tónu z píšťaly.

Najdokonalejším nástrojom je ľudský hlas. Bez neho by nijaká slávnosť nebola slávnosťou. V rubrike „Osobnosti“ vám preto predstavíme kňaza Štefana Olosa, SDB, ktorý sa venoval ružomerskému zboru.

Nedaleko, smerom na sever, si zijdeme v galérii kostolov do Sedliackej Dubovej.

Prajem vám príjemné čítanie.

LUBOMÍR KRETT
ŠÉFREDAKTOR

OBSAH

- 2 EDITORIÁL
- 3 AKTUALITY DIECÉZNEJ KÚRIE
- 7 MOJA PÚŤ DO JEŽIŠOVEJ VLASTI
- 9 PROFESOR DON ŠTEFAN OLOS, SDB
- 13 ANATÓMIA ORGANA
- 18 ROZMANITOSŤ V SLÁVENÍ LITURGIE
- 21 KOSTOL SV. MICHALA ARCHANJELA V SEDLIACKEJ DUBOVEJ

KAPITULA
Časopis Spišského biskupstva 2/2019, roč. VIII.
E-mail: casopis@kapitula.sk

Šéfredaktor: Lubomír Krett
Redakcia: Mons. Anton Tyrol, Lubomír Kaľavský, Luboslav Hromják, Gabriel Bies, Radomír Bodziony.
Grafická úprava: Marián Jabrocký
Jazyková úprava: Mgr. Anežka Buriková
Imprimatur: Mons. Štefan Sečka, spišský biskup 5. 10. 2012 pod číslom 2311/12
Cenzor: Mons. Jozef Bielek
Vydavateľ: Rímskokatolícka cirkev, Biskupstvo Spišské Podhradie, Spišská Kapitula 9, 053 04 Spišské Podhradie
Periodicita: 5x ročne
Fotografia na obálke: Organ v Liptovskej Lužnej.
Foto: L. Kaľavský.
ISSN 2644-4798



AKTUALITY DIECÉZNEJ KÚRIE

KŇAZSKÉ REKOLEKCIE V DIECÉZE



V týždni od 11. do 15. marca prebiehali v Spišskej diecéze kňazské rekolekcie. Sú to pravidelné stretnutia diecézneho biskupa s kňazmi jednotlivých regiónov diecézy. Rekolekcie majú svoju liturgickú časť, t. j. sv. omšu a spoločnú modlitbu časti Liturgie hodín a potom nasleduje pracovná časť. Na programe je najskôr príhovor biskupa, potom nasleduje odborná prednáška, ku ktorej je diskusia, nakoniec sú aktuality z diecéznej kúrie a z príslušných dekanátov. V uvedenom termíne si kňazi vypočuli prednášku dr. Martina Koléjaka o morálnych zásadách súvisiacich s umelým oplodnením. V aktualitách boli preberané zásady etického kódexu pastoračných pracovníkov a ďalšie. ■

Z ČINNOSTI NAŠICH MISIONÁROV



Naši misionári na východe (o. Vlad, sestry Alma a Michaela a dobrovoľníci) aj na západe sa príkladne činia. V Kazachstane sa podľa ich správ uskutočňuje jedna akcia za druhou. Ich

pastoračné aktivity sú zamerané na jednotlivé vekové skupiny a stavy. Na svoje si prídu všetci, ktorým je duchovný život a hlbší zmysel života dôležitý. Priestorom pre ich činnosť sú farské centrá. Jednotlivé podujatia sú organizované v rodinnom duchu, využívajú pritom moderné technológie, usilujú sa budovať osobné vzťahy navzájom a predovšetkým s Bohom. V ostatnom čase zorganizovali večery pre manželské páry, objavovanie Božích darov vo vlastnom živote, stretnutia s biblickou tematikou a pod. A popritom si vždy rezervujú čas aj na modlitbu a trochu zábavy. ■

KURZ MIMORIADNYCH VYSLUHOVATEĽOV SV. PRIJÍMANIA



Z iniciatívy biskupského úradu sa v sobotu 6. apríla 2019 v Spišskej Kapitule uskutočnil ďalší kurz mimoriadnych vysluhovateľov svätého prijímania. Tentoraz išlo o dva stupne, druhý a tretí, ktoré prebiehali paralelne v rozličných miestnostiach kňazského seminára. Účastníci, ktorých bolo takmer 200, sa dozvedeli nové informácie v otázkach spojených s vieroukou, liturgikou, pastoraáciou a duchovným životom. Účastníci druhého stupňa formácie dostali dekréty, ktoré ich oprávňujú vysluhovať sv. prijímanie na ďalšie 3 roky a účastníci tretieho stupňa dostali v dekrétach toto poverenie na 10 rokov. Celé podujatie organizačne zabezpečoval vicekancelár biskupského úradu Jozef Anderák. ■

NÁVŠTEVA ZO ŠTAJERSKEJ CHARITY

V pondelok 8. apríla 2019 poctili Spišskú Kapitolu svojou návštevou dve pracovníčky Charity v rakúskom meste Graz, pani Sabine Friesz, ktorá je zodpovedná za rómske projekty oddelenia Welthaus, a pani Agnes Truger, projektová referentka diecézy Graz-Seckau. Zaujímali sa o podobné iniciatívy, ktoré sa rozvíjajú v Spišskej diecéze. Pracovníčky rakúskej charity prijal generálny vikár Mons. Anton Tyrol, ktorý ich informoval o situácii v tejto oblasti v Spišskej diecéze. Na stretnutí sa zúčastnili aj kňazi Martin Pasiar z Lomničky spolu so sestrou Magdalénou Sumilasovou a taktiež Marián Sivoň, farár v Letanovciach. ■

PREDPREMIÉRA FILMU O BOŽOM SLUHOVI JÁNOVI VOJTAŠŠÁKOVÍ

Vo štvrtok 11. apríla podvečer bola vo veľkej aule kňazského seminára nevšedná slávnosť. Išlo o predpremiéru filmového dokumentu o spišskom biskupovi, Božom sluhovi Jánovi Vojtaššákovi. Dokument vyrobilo štúdio Lux Communication v spolupráci s TV Lux pod vedením režiséra Mareka Poláčka. Cieľom tohto dokumentu je predstaviť osobnostný a duchovný profil Božieho sluha biskupa Jána a podať najnovšie informácie priamo zo strany najrenomovanejších historikov Slovenska, z Poľska a Čiech, a taktiež informácie z vatikánskych archívov, ktorí zamerali svoj výskum na objasnenie najzávažnejších otázok zo života a činnosti biskupa Jána Vojtaššáka. Podujatie viedol generálny vikár diecézy Mons. Anton Tyrol a zúčastnil sa na ňom emeritný biskup Mons. Andrej Imrich, emeritný rektor KU Mons. Jozef Jarab, postulátor procesu blahorečenia dr. Peter Jurčaga, biskupskí vikári, profesori a predstavení kňazského seminára na čele s jeho rektorom P. Majdom, seminaristi a rehoľné sestry zo Spišskej Kapitulky, účinkujúci vo filme a ďalší hostia. Medzičasom bola premiéra filmu na Teologickej fakulte v Bratislave a TV Lux uviedla film na televíznych obrazovkách na Veľký piatok 19. apríla 2019. ■

NÁVŠTEVA POĽSKÉHO VEĽVYSLANCA V SPIŠSKEJ KAPITULE

Veľvyslanec Poľskej republiky na Slovensku J.E. Krzysztof Strzałka v rámci svojej služobnej cesty na východné Slovensko zavítal vo štvrtok 11. apríla 2019 na Biskupský úrad v Spišskej Kapitulke. Z dôvodu neprítomnosti diecézneho biskupa ho prijal generálny vikár diecézy Mons. Anton Tyrol. V srdečnom rozhovore pán veľvyslanec informoval generálneho vikára o pripravách veľvyslanectva na budúcoročné oslavy stého výročia narodenia sv.

Jána Pavla II., ktoré budú pozostávať v putovnej výstave a vo vedeckom sympóziu na tému Sv. Ján Pavol II. a Slovensko. Hovoril taktiež o svojich ďalších plánoch na zintenzívnenie vzájomných kontaktov oboch krajín. Generálny vikár A. Tyrol informoval poľského veľvyslanca o prioritách spišského diecézneho biskupa v jeho službe a vyjadril spokojnosť so vzájomnými vzťahmi Spišskej diecézy a prihraničných diecéz na poľskej strane. Pán veľvyslanec si v závere návštevy prezrel historické priestory biskupskej rezidencie a Katedrály sv. Martina. ■

STRETNUTIE OBLASTNÝCH KOORDINÁTOROV SPKCH



V stredu Veľkého týždňa (17. 4. 2019) sa v priestoroch patriaciach Spišskej diecéznej charity stretli oblastní koordinátori SpKCH. Na rokovani sa zúčastnil aj jej riaditeľ Ing. Pavol Vilček, generálny sekretár Mgr. Jozef Matloch a generálny vikár spišskej diecézy Mons. Anton Tyrol. Predmetom porady boli najmä dva nové projekty, ktoré sa diecéznej charite podarilo získať:

1. Podporný fond nemeckých katolíkov Renovabis uzavrel so Slovenskou katolíckou charitou zmluvu o hradení polovičného úväzku pre jedného pracovníka do každej diecéznej charity, úlohou ktorého bude napomáhať vznik a rozvoj činnosti farských charít.

2. Spoločnosť EPH uzavrela so Slovenskou katolíckou charitou zmluvu, na základe ktorej dostane Spišská diecéza 10 tisíc eur určených na zabezpečenie základných prostriedkov materiálnej pomoci pre chudobné rodiny. Okrem toho ďalšie financie prídu na účely organizačného zabezpečenia projektu. Pomoc sa bude rozdávať vždy na základe písomného vyjadrenia miestneho farára ako predsedu zaregistrovanej farskej charity.

Cieľom stretnutia 17. 4. 2019 bolo dohodnúť formy čo najpružnejšieho uskutočnenia oboch projektov. Spoločnou túžbou predstaviteľov diecéznej charity aj vedenia diecézy je dosiahnuť vznik čo najväčšieho počtu farských charít. ■

VEĽKONOČNÉ BOHOSLUŽBY V SPIŠSKEJ KAPITULE



Tohoročný Veľký týždeň sa v Spišskej Kapitule začal bohoslužbami Kvetnej nedele. Slúžili ich obaja naši páni biskupi diecézny pán biskup Mons. Štefan Sečka ako aj emeritný biskup Mons. Andrej Imrich. V homílii, ktorú predniesol emeritný pán biskup, objasnil napomenutie Pána Ježiša adresované plačúcim jeruzalemským ženám. Plakať nad Ježišom znamená súciť, ale plakať nad sebou a nad svojimi deťmi znamená účinný postoj voči Ježišovmu utrpeniu, ktorý sa má premietnuť do obrátenia a polepšenia života. Omši svätenia olejov na Zelený štvrtok ráno predsedal diecézny otec biskup Štefan. V homílii rozvinul myšlienku tajomstva Ježišovej lásky (*Mysterium caritatis*) a povzbudil kňazov k vernosti Kristovi a Cirkvi. Večernú svätú omšu celebraval opäť emeritný pán biskup, ktorý v homílii upozornil na úctu, ktorú prejavil Ježiš apoštolom a ktorú si máme osvojovať aj my ako jeho nasledovníci. Na Veľký piatok sa veriacim prihovril generálny vikár A. Tyrol, ktorý obrátil pozornosť na vnímanie vnútorného rozmeru vonkajších udalos-

tí v súvisi s Ježišom Kristom. Svoj príhovor zakončil slovami, ktoré odkazuje Ježiš z kríža: „Milujem vás všetkých, čo ste na svete. Milujem vás do krajnosti.“ Pri omši Veľkonočnej vigílie sa veriacim prihovoriel miestny farár Ján Marták. Rozvinul obraz vojakov pred svojimi nadriadenými a premietol ho do vzťahu nás veriacich voči Bohu. Nech sa v sile veľkonočných udalostí šíri dielo vykúpenia. V nedeľu Pánovho zmŕtvychvstania sme si vypočuli pastiersky list diecézneho otca biskupa. Vysvetlil v ňom tajomstvo vykúpenia vo svetle biblických textov. Povzbudil nás naliehať na Ježiša, aby zostal s nami. Veď Boh neodolá volaniu človeka, ktorý oň stojí... ■



MONS. ANTON TYROL
GENERÁLNY VIKÁR

SPOMIENKA NA MONS. JÁNA ZENTKA



Vo farskom kostole sv. Mikuláša v Starej Lubovni si v nedeľu 17. marca 2019 pripomenuli 10. výročie smrti (+14. marec 2009) výnimočného kňaza a rodáka Mons. Jána Zentka, generálneho a biskupského vikára. Spomienkovú svätú omšu celebraval spišský diecézny biskup Mons. Štefan Sečka, ktorý ocenil, že sa nezabúda na tohto kňaza. Prítomný bol emeritný pomocný biskup Mons. Andrej Imrich, kňazi-rodáci zo Starej Lubovne, kňazi s diecézy, primátor mesta Ľuboš Tomko, príbuzní a veriaci. Pre spoločenstvo veriacich i celé mesto to bola príležitosť oživiť svoje spomienky a poznatky na tohto pozoruhodného človeka, svedomitého a pracovitého kňaza, ktorého Boh povolal do večnosti z pozemskej púte v 51. roku života a v 19. roku kňazstva.

ĽUBOMÍR OGURČÁK

MEMORIÁL JOZEFA KRIŠANDU



FOTO: BRUNO PINHEIRO CARNEIRO

Dňa 23. februára sa v Olcnave (farnosť Bystrany) konal 11. ročník Memoriálu Jozefa Krišandu. Sú to bežecké preteky, ktorých sa zúčastňujú najmenší až po tých najstarších. Jozef Krišanda pôsobil ako správca farnosti Bystrany v rokoch 1996 – 2006. 18. februára 2006 náhle zomrel pri zimných hrách s deťmi. Tohto roku by sa 23. februára zosnulý kňaz Jozef dožil 50 rokov. Program sa začal sv. omšou v Kostole Narodenia Panny Márie v Olcnave, kde tento rok bol hlavným celebrantom a kazateľom Marián Kuffa, dobrý priateľ zosnulého kňaza Jozefa. Po sv. omši nasledovala bežecká časť. Najmenší bežia symbolických 37 m, lebo toľko sa dožil zosnulý kňaz Jozef. Najviac bežia muži, a to 5400 m. Na záver je aj štafetový beh, kde každý odbehne 225 m a opäť symbolických 37 ľudí. Bežeckých pretekov sa zúčastnilo 122 bežcov. A povzbudiť ich prišlo asi 50 – 60 fanúšikov.

JULIANA KROKUSOVÁ

MOJA PÚŤ DO JEŽIŠOVEJ VLASTI



FOTO: SR. DAMIÁNA VIHONSKÁ

V polovici marca 2019 som sa zúčastnila 11-dňovej púte do najkrajších miest na svete. Svätá zem bola v Starom i Novom zákone považovaná za Boží dar nielen pre pútnika, ale aj pre čitateľa Svätého písma. Tak ju vníma aj každý pútnik, ktorý prichádza do Izraela či Jordánska. Ja som tento zájazd dostala od rodiny ako darček k životnému jubileu, za čo všetkým zo srdca ďakujem.

Zmyslom môjho putovania bolo, aby sa ešte viac prehĺbila moja láska k Bohu a k človeku. Túžila som aspoň na chvíľu sa odpútať od každodenných starostí a silou modlitby a meditácie na týchto svätých miestach nechať sa zmeniť v pohľade na Pána, na život, na večnosť. Večer pred cestou som si ešte otvorila Sväté písmo (Gn 12,1-3) a tam som čítala: *Tu Pán povedal Abramovi: „Odíď zo svojej krajiny, od svojho príbuzenstva a zo svojho otcovského domu do krajiny, ktorú ti ukážem. Požehnám ťa a preslávim tvoje meno a ty budeš požehnaním. Požehnám tých, čo ťa budú žehnať“*. Týmito slovami zo Starého zákona ma sám Pán vyprevádzal do krajiny, ktorú prisľúbil a daroval svojmu ľudu.

Túto púť som absolvovala spolu s Katolíckou univerzitou v Ružomberku, s Fakultou zdravotníctva pod vedením pána profesora a dekana fakulty zdravotníctva Antona Lacka a s jeho spolupracovníkmi. Bolo nás spolu tridsať.

Leteli sme z Bratislavy do Ovdý, na letisko, ktoré je v najjužnejšom cípe Izraela, kde nás už čakal náš sprievodca dôstojný pán dr. Martin Mojžiš. Už samotný let som považovala za Boží zázrak, lebo na každom mieste, na ceste, na mori i vo vzduchu je viditeľná Božia ochrana a pomoc anjelov strážnych. Prvé mesto, do ktorého sme vstúpili, bolo Eilat. Odtiaľ nám sprievodca ukázal vrch Sinaj, lebo sme boli len niekoľko kilometrov od hranice s Egyptom.

V autobuse, keď sme prechádzali historickým Jordánskom z juhu na sever, bolo cítiť pokoj a sústredenosť pre vnímanie úchvatnej atmosféry dávnych čias. Sprievodca Martin Mojžiš nás postupne zoznámaval s krajinou troch svetových náboženstiev: židovského, kresťanského a moslimského.

S bohatými vedomosťami nám podával historické fakty a množstvo informácií, a tak nás postupne



FOTO: SR. DAMIÁNA VIHONSKÁ



FOTO: SR. DAMIÁNA VIHONSKÁ

vovádzal do tajomstiev viery na miestach našej spásy. Vysvetľoval nám zrozumiteľne a s pokojom, aby sme si toho čo najviac zapamätali. Tým viac a viac som sa ponárala do živšieho a plnšieho pohľadu na Krista. Tu nebolo slovo, iba túžba ďakovať Bohu.

Najsilnejším miestom v Jordánsku pre mňa bol biblický vrch Nebo v Moabských vrchoch, odkiaľ Mojžiš videl celú zaslúbenú zem od Galaádu až po Dan a tam aj zomrel. Keď sme sa v skorých ranných hodinách vybrali na vrch Nebo, prekvapili nás ulice plné áut, trúbenie, prach, ale to nás neodradilo ísť na miesto, kam putoval aj Mojžiš. Miesto silné na uvažovanie. Dnes pred trojapsidovým kostolom stojí veľký kríž na pamiatku vzbury židovského národa proti Mojžišovi. *Ako Mojžiš vyzdvihol na púšti hada, tak musí byť vyzdvihnutý aj Syn človeka* (Jn 3,14), aby každý, kto sa na Krista pozrie, bol vnútorné uzdravený vo svojom srdci, vo svojom živote. Prekrásne starozákonné miesto, ktoré som videla na vlastné oči, nám pripomína našu záchranu pred smrťou. Táto záchrana sa v plnej miere uskutočnila na Golgote. Modlím sa, aby som nikdy nestratila z očí Ukrižovaného Krista, veď nosím jeho Meno ako Milosrdná sestra Svätého kríža.

Mojžiš, ktorý bol Bohu tak poslušný a verný, je pre môj zasvätený život veľkým príkladom. A toto si chcem najviac vyprosovať. Podobne som si vzala k srdcu aj vrch Tábor, miesto Premenenia Pána,

kam nás vyviezli taxíky. Pred mnohými rokmi na tomto mieste sa otvorilo nebo a z neho zaznel hlas: *Toto je môj milovaný Syn...* (Mt 17,5), toto je moja milovaná dcéra... v nich mám zalúbenie... nič krajšie som na tomto svete nepočula, ako sú tieto slová nebeského Otca. Pýtala som sa samej seba: „Pane, aj vo mne máš zalúbenie?“ Prosila som si tam od Pána silu trpieť a prinášať obeť, lebo vedieť trpieť je umenie a povolanie. Nemám rada, ak niekto povie, že utrpenie je Božím trestom, ako si mnohí myslia. Potom za čo by bol nebeský Otec trestal svojho Syna?

Najdôležitejšia časť našej púte bola Judea, kde sa Ježiš Kristus narodil, učil, trpel a zomrel. Sú to miesta našej viery, nádeje a lásky.

Keď si predstavím všetko, čo som videla a počula na týchto miestach mojej spásy, dnes ma to dojíma k slzám. Ani počas samotnej púte som sa tak intenzívne nezamýšľala nad tým, čo som počula, videla a zažila, ako dnes. Všetko sa mi znova a jasnejšie vracia do srdca a myšlienok. Je to pravda, keď sa hovorí: „Iný človek ide do Svätej zeme a iný sa vracia.“

Súhlasím s naším sprievodcom Martinom Mojžišom, ktorý sa s nami rozlúčil slovami: „Svätá zem je piate evanjelium a druhá vlasť každého kresťana. Preto, raz ju vidieť a navštíviť je viac, ako o nej stokrát počuť.“

SR. DAMIÁNA VIHONSKÁ,
BŮ SPIŠSKÁ KAPITULA

PROFESOR DON ŠTEFAN OLOS, SDB

SALEZIÁNSKY KŇAZ, CIRKEVNÝ HUDOBNÍK, DIRIGENT

(*11. 9. 1917 – † 26. 2. 1998)

Profesor don Štefan Olos, SDB, sa narodil 11. septembra 1917 v dedine Gombáš (dnes Hubová) v dolnom Liptove. Hudobný talent v ňom vybadal miestny učiteľ Ján Magúth a poradil mu ísť na štúdiá k saleziánom do Šaštína. Vďaka saleziánom študoval Štefan Olos v Malackách, Ostrave, Turíne, Hronskom Beňadiku, a napokon na Slovenskej univerzite v Bratislave.

Rok po druhej svetovej vojne ukončil don Štefan Olos svoje teologické štúdiá. Diakonát prijal z rúk banskobystrického biskupa Mons. Andreja Škrábika 10. marca 1946 vo Svätom Beňadiku. O necelé štyri mesiace, 29. júna 1946, bol v tom istom kláštornej kostole vysvätený za kňaza. Svätiteľ ho trnavský pomocný biskup Mons. Michal Buzalka.

Po vysviacke ostal don Štefan Olos ešte chvíľu vo Svätom Beňadiku. O týždeň pricestoval do Liptova, rodáci ho šli slávnostne privítať na železničnú stanicu do Lubochne. Vtedy sa prvý raz stalo, že nie syn otcovi, ale otec synovi vystupujúcemu z vlaku – už ako kňazovi – úctivo pobozkal ruku. Ktosi to pohotovo odfotografoval. Škoda, že sa nedali nasnímať aj pocity otca a syna, no i z tejto fotografie vidno, koľká bázeň ich oboch naplnila, že ich Pán Boh obdaril tak veľkou milosťou, akou je sviatosť kňazstva v rodine.



Primičnú svätú omšu odslúžil dňa 7. júla 1946 v Gombáši, na slávnosť sv. Cyrila a Metoda, vedľa svojho rodného kostola vo farskej záhrade. Primičné pohostenie bolo na dvore v rodinnom dome Olosovcov, kde jeho otec pripravil prístrešok. Boli to tretie pri-



míci v histórii Gombáša. Prvé sa tu slávil desať rokov predtým, v lete 1936, keď teologické štúdiá završil o päť rokov od Štefana Olosa starší absolvent teologického seminára v Spišskej Kapitule Jozef Kúttník Šmálov, neskôr profesor slovenčiny a literárny vedec i kultúrny historik. Druhé primície zažil Gombáš v roku 1940, keď tiež na Spišskej Kapitule ukončil štúdiá gombášsky rodák Peter Galan. Patril ku kútnikovým vrstovníkom, lenže pre chudobu a rodinné ťažkosti nemohol doštudovať zároveň s dávnym spolužiakom. Preto mal vysviacku i primície až o štyri roky neskôr. Peter Galan sa stal prekladateľom, plodným publicistom a náboženským aktivistom. Primičné sv. omše všetkých troch gombášskych rodákov pripravoval domáci pán farár Izidor Kaločaj. Na primiciách Štefana Olosa hrala aj saleziánska dychovka, ktorá pricestovala do Gombáša, aby si uctila svojho dirigenta. Ľudia mali ešte v dobrej pamäti predchádzajúce primície a pozorovali, že s tretím primiciantom prišla akási novota. Bolo zreteľne cítiť, že Štefana Olosa i členov dychovky vychovávali a vzdelávali pedagógovia iného razenia, než boli kňazi klasickej výchovy v starobylej Spišskej Kapitule. Aj Jozef Kúttník

Šmálov vedel byť živý, nespútane veselý a vtipný. Ale bol tvrdým, disciplinovaným, v niečom aj útočným intelektuálom. Lenže zo saleziánskeho sveta zavialo do Gombáša čosi nevidane prístupné, srdečné, veselé, ľudovo jednoduché. Zo všetkých sršala radosť a spontánna srdečnosť. Nebolo to spôsobené len letorou olovskej povahy, žiarilo to aj z hostí, ktorí pricestovali zďaleka. A bolo to dosť nákazlivé.

Po primíciách nastúpil don Štefan Olos, SDB, v lete 1946 do saleziánskeho ústavu v Bratislave. Pretože sa už dávno prejavoval ako talentovaný hudobník, chceli ho predstavení využiť ako kvalifikovaného hudobného pedagóga, k čomu bolo treba pedagogický diplom. Externe mu umožnili popri službe v oratóriu pokračovať v štúdiu hudobnej výchovy v kombinácii s matematikou na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Paralelne s don Olosom študoval vtedy na univerzite aj jeho dovtedajší spolužiak Ernest Macák (filozofiu a históriu) a ich nedávny pán profesor teológie zo Svätého Beňadika Štefan Sandtner (filozofiu a slovenčinu). Medzi hudobnými pedagógmi vyučovali Štefana Olosa na univerzite takí veľikáni slovenskej hudby ako národný umelec Eugen Suchoň, Alexander Moyzes, Ján Strelec, Konštantín Hudec, Jozef Kresánek a ďalší. Popri štúdiu na univerzite a činnosti v bratislavskom oratóriu, kde don Štefan Olos založil približne štyridsaťčlenný chlapčenský spevokol a viedol dychovú hudbu, zúčastňoval sa i na podujatiach v Šaštíne a v Mariánke.

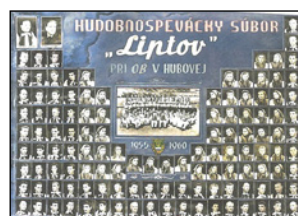
Don Štefan Olos, SDB, úspešne viedol saleziánskych chlapcov v Bratislave, kde ho v apríli 1950 zastihla Barbarská noc. Tá prestrihla tepny všetkého, čo dovtedy robil. Nasledovalo internovanie v Šaštíne a v Podolínci, odkiaľ ho po dvadsiatich mesiacoch poslali na nútené práce do Pomocného technického práporu. Keď sa odtiaľ dostal na slobodu, mal takmer tridsaťsedem rokov a nič z toho, na čom staval v mladosti, už neexistovalo. Nesmel účinkovať ani ako rehoľník, ani ako kňaz, ani ako civilný zamestnanec, pretože všade sa ho z ideologických príčin báli vziať do práce. No predsa začal s nevidanou energiou a úspechmi uskutočňovať saleziánske dieło v celkom iných podmienkach, než sa mu to kedysi črtalo v saleziánskej reholi.

V máji 1954 prišiel do rodnej Hubovej. Stal sa organistom, súkromne aj verejne vyučoval hru na hudobné nástroje.



DON Š. OLOS ZA ORGANOM V RODISKU

V roku 1955 založil v Hubovej 120-členný hudobno-spevácky súbor Liptov. S týmto telesom vystúpil v roku 1966 v Slovenskej filharmónii v Bratislave.



V roku 1969 súbor Liptov vystúpil vo Vatikáne za prítomnosti pápeža Pavla VI. pri príležitosti 1100. výročia smrti svätého Cyrila.

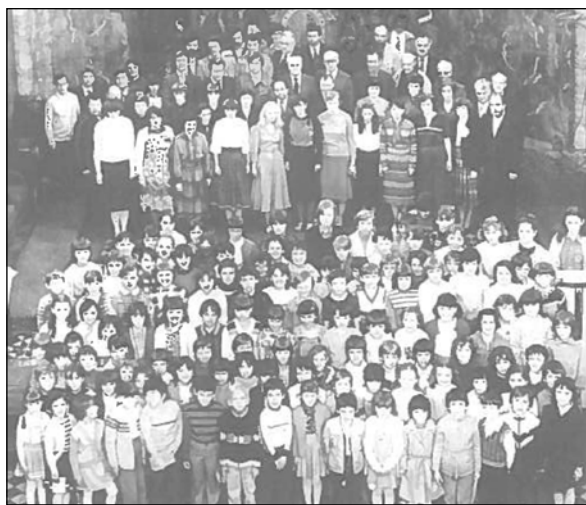


VYSTÚPENIE DON ŠTEFANA OLOSA SO ZBOROM LIPTOV V RÍME NA PONTIFICIO ISTITUTO ORIENTALE R. 1966

O štyri roky neskôr súbor zanikol. Don Štefan Olos, SDB, sa potom ujal chrámového spevokolu v Ružomberku. Osobnosť dona Štefana Olosa, SDB, sa zapísala do širších reálií, než len v ružomberskom regióne. Dôležitý bol rok 1974, keď na požiadanie vtedajšieho správcu rímsko-katolíckej farnosti sv. Ondreja a okresného dekana Jozefa Debnára prichádza vtedy zásluhou normalizačného procesu pomocný

robotník cestár Štefan Olos do Ružomberka a prijíma post regenschoriho vo farskom chráme sv. Andreja. Dáva nový impulz chrámovému speváckemu zboru. V poslednú júnovú nedeľu 1975 sa udeje niečo nezvyčajné na vtedajšie slovenské pomery: v chráme sv. Ondreja sa konal prvý duchovný koncert s ústrednou témou Spievajte Pánovi a spevom chváľte Pána. Duchovný koncert bol venovaný 80. výročiu založenia Katolíckeho kruhu a speváckeho zboru. Postupne vzniklo 20 takýchto kompozícií s ťažiskovou témou stvárnenou v slove podanom v umeleckom prednese a v liturgických skladbách.

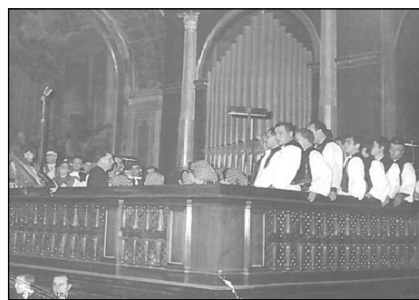
V roku 1976 v poslednú júnovú nedeľu z príležitosti 200. výročia založenia Spišského biskupstva predložil pred prítomných don Štefan Olos tému Spievajme Pánovi. V programe zazneli vo veľmi citlivej interpretácii diela skladateľov ako Giovannioho Pierluigiho da Palestrinu, Johanna Gallusa, Eugenia Consoniho, Oresta Ravanellu či Georga Friedricha Händla. Z koncertu vznikla aj magnetofónová kazeta. V archíve don Štefana Olosa môžeme nájsť úpravu pre zbor a orchester aj takých skladieb, akými sú: Rozliehaj sa v širu diaľ, Christus vincit, Slnko spásy, atď. Dôležitú úlohu zohral don Štefan Olos, SDB, pri premiére Vianočnej omše Radostná zvesť a hymnickej piesne Kráľovná nebies od slovenského skladateľa žijúceho v Mníchove, Jozefa Halmu. V roku 1984 témou duchovného koncertu bola myšlienka Oslavujte Pána. V čase tvrdej normalizácie dokázal don Štefan Olos, SDB, zhromaždiť a nacvičiť veľký miešaný spevácky zbor (dospelí) a mohutný detský spevácky zbor!



SPEVOKOL ANDREJ A SVETIELKO V RUŽOMBERKU

Lurdské Ave Maria znelo impozantne v interpretácii veľkých i malých spevákov, ktorí boli umieste-

ní na vedľajšej chórovej empore. Predstavil slovenskej verejnosti vzor polychórovosti. Počas dvoch desiatok celovečerných duchovných koncertov zaznelo 230 skladieb a z toho 3 oratóriá, ktorým impulz pre vznik dal práve on. Spolupracovníkom v skladateľskej činnosti mu bol skladateľ pod pseudonymom P. K. Rubčan, vlastným menom Pavol Krška, profesor hudby zo žilinského konzervatória. V radoch poslucháčov nechýbali vtedajší spišský kapitulný vikár Mons. Štefana Garaj, prof. Ladislav Hanus, Mons. Ján Maga, Mons. Jozef Jarab a ďalší. Duchovné slovo počas koncertov interpretoval národný umelec Gustáv Valach, a to na striedačku s terajším spišským biskupom Mons. Štefanom Sečkom. V českom týždenníku Svět v obrazech (reprodukcia titulnej strany – foto Leoš Nebor) s reportážou o púti Čechov a Slovákov do Ríma z príležitosti 1100.výročia úmrtia sv. Cyrila. V reportáži na stranách 13 až 17 sa nachádza aj táto fotografia (reprodukcia) s textom „Poprvé zaznel v bazilice sv. Petra zpěv v naší řeči. U varhan na místě vichlasného sixtínského sboru zpíval krojovaný soubor Liptov“. Autor reportáže Jiří Nožka uvádza (citujem v českej pôvodine): „...pohlížel jsem do lhostjné nehnutých obličejů švýcarských gardistů... oživily se však v okamžiku, kdy od varhan zazněl slovenský zpěv krojovaného sboru z Hubové a když k obrovskému stolovitému oltáři přistoupil papež a všichni naši biskupové...“ V období normalizácie sa teda Ružomberok stal významným centrom pestovania liturgickej hudby. Za touto skutočnosťou treba vidieť práve osobnosť don Štefana Olosa, SDB.



SÚBOR LIPTOV V SVÄTOPETERSKOM CHRÁME NA SCHOLA CANTORUM

Don Štefan Olos, SDB, sa stal studnicou duchovného vedenia a vývoja liturgického hnutia na Slovensku v oblasti liturgickej hudby. Citlivo vnímal podnety Druhého vatikánskeho koncilu v nadväznosti na dokumenty pápežov Pia X. a Pia XII. Po don Jozefovi Strečanskom, SDB, profesorovi hudby v Taliansku, je to ďalšia osobnosť, ktorá významne vstúpila do hudobnej kultúry na Slovensku. Dostal sa síce do sporu s profesorom Jurajom Lexmannom, zostavovateľom Liturgických spevníkov I. – III., kvôli pokoncilovej liturgickej hudbe na Slovensku. Podarilo sa však za pomoci tajomníka SLK stretnutie týchto dvoch hudobných skladateľov liturgickej hudby na Ružomerskej fare, kde si vysvetlili rozdiely medzi menzurovanou a deklamovanou hudbou v liturgii. Don Štefan Olos bol zástancom klasickej menzurovanej hudby, kým prof. Juraj Lexmann zavádzal na Slovensku deklamovaný liturgický spev v reči ľudu podľa vzoru gregoriánskeho chorálu. Napokon si veci ujasnili a do Liturgického spevníka sa dostali aj spevy don Štefana Olosa, a to v deklamovanej forme. Tento spor sa vyriešil aj pri prvej návšteve sv. Jána Pavla II. v Levoči, kde prof. Olos v roku 1995 dirigoval vyše 600-členný miešaný zbor a orchester pri pontifikálnej svätej omši Jána Pavla II. na Mariánskej hore v Levoči klasické spevy v menzurovanom zápise, kým prof. Amantius Akimjak tam dirigoval spevy ordinária v deklamovanej forme.



DON OLOS DIRIGUJE NA SV. OMŠI PÁPEŽA JÁNA PAVLA II.

Profesor don Štefan Olos, SDB, zomrel 28. februára 1998, pochovaný je na cintoríne v Hubovej. Začiatkom roka 2007 mu bola udelená cena Fra Angelico za prínos kresťanských hodnôt do umenia. Oce-

nenie mu udelila Rada pre vedu, vzdelanie a kultúru pri Konferencii biskupov Slovenska.

Don Olos bol teda výnimočným cirkevným hudobníkom. Popri hudobnom talente si vytrvalo pestoval aj usilovnosť, pracovitost, trpezlivosť pri výchove a vernosť Pánu Bohu. Plnil úlohy organistu, dirigenta, hudobného pedagóga, skladateľa, upravitelä i dokumentátora ľudových aj umelých piesní, organizátora kultúrnych a duchovných podujatí, usporiadateľa koncertov, hudobných nahrávok. Bol aj jedným z uskutočňovateľov tajnej duchovnej služby v časoch socializmu na duchovných obnovách konaných na chate saleziánov v Roháčoch a jedným z organizátorov i riaditeľov formačnej komunity saleziánov v Závodí pri Žiline i v Ružomberku ešte v komunistických podmienkach. Stal sa jedným zo spoluautorov (spolu s Jozefom Halmom) prvého slovenského znotovaného Jednotného katolíckeho spevníka (vydaného r. 1993) a jedným z najvýznamnejších hudobníkov Slovenska v oblasti liturgických spevov, zvlášť v období prechodu z latinských bohoslužieb na slovenské.

PROF. AMANTIUS AKIMJAK
ÚSTAV SAKRÁLNEHO UMENIA,
TI TF KU SPIŠSKÁ KAPITULA

Použitá literatúra

SCHEMATIZMUS SLOVENSKÝCH KATOLÍCKYCH DIECÉZ. 1978. Trnava : SSV v CN Bratislava, 1978, s. 406. RAPOŠOVÁ, Mária. 2017. Radšej zomrieť ako zraďiť. Spomienka na dona Štefana Olosa pri príležitosti storočnice. In: KULTÚRA : Dvojtyždenník závislý od etiky. Bratislava : Factum bonum, 2017, ročník XX., č. 16, s. 10-11. ISSN 1335-3470. KÚTNIKOVÁ, Ivana. 2010. Štefan Olos v spomienkach svojich žiakov. In: Adoramus Te : časopis o duchovnej hudbe. Levoča : MTM, 2010, ročník 13, č. 2, s. 25-31. ISSN 1335-3292. RAPOŠOVÁ, Mária. 2017. Muzikant Boží don Štefan Olos, SDB. Život, modlitba, spev a hudba. Hubová : Obecny úrad, 2017. 140 s. ISBN 978-80-972749-9-3. FECSKOVÁ, Silvia. 2010. Don Štefan Olos a jeho celoslovenský prínos. In: Adoramus Te : časopis o duchovnej hudbe. Levoča : MTM, 2010, ročník 13, č. 3, s. 25-26. ISSN 1335-3292. KAMENICKÁ-HAMZOVÁ, Silvia. 2004. Don Štefan Olos, SDB – muzikant Boží. Diplomová práca. Ružomberok : KU, 2004. Rukopis je v archíve Univerzitnej knižnice KU v Ružomberku. PETOVÁ, Mária. 2004. 110. výročie založenia chrámového spevokolu „Andrej“. In: Ružomerský katolícky časopis. Ružomberok : Rímskokatolícky farský úrad, 2004, ročník 8, č. 3, s. 4-5. ULJACKÝ, Tibor. 2007. Udelenie kultúrneho ocenenia Fra Angelika za rok 2006. Bratislava : Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska, 2007, citované z dňa 23.02.2007.

ANATÓMIA ORGANA



MECHANICKÝ A PNEUMATICKÝ HRACÍ STÓL A TRAKTÚRA

Viete, ktorý hudobný nástroj je najsilnejší? Správne si zodpovedali otázku tí, ktorí myslia na organ. Áno, to je ďalší naj-prívlastok pre tento nástroj. Okrem toho je najväčší v zmysle jeho takmer neobmedzeného variovania, ako po stránke výtvarnej, tak aj po zvukovej. Môžeme povedať, že je najrozmanitejší, najzložitejší, najdlhšie sa vyvíjajúci, možno aj najdrahší. Tieto všetky naj- a ďalšie, ktoré som nespomenul, môžu byť dôvodom, prečo sa organ tak dobre ujal a je pevnou súčasťou pri slávení liturgie.

Počul som od jedného kňaza rozprávať príhodu, ako sv. Ján Mária Vianney kupoval ornát. Keď predavač videl skromne oblečeného kňaza, ponúkol mu niečo lacnejšie. Ale svätec chcel ten najdrahší. Keď videl, že obchodník mal s tým problém, povedal, že Bohu musíme predkladať to najlepšie, čo máme. Hudba je dar od Boha. Preto prichádzame k nemu s tým najlepším.

Ako deti sme chodievali na výchovné koncerty. Na jednom z nich nám hudobníci predstavovali jed-

notlivé hudobné nástroje. Povedali, ako sa volá, do akej skupiny patrí, či je to dychový, strunový, sláčikový, bicí nástroj atď. Potom na ňom niečo zahrali. Postupne sme sa naučili rozoznávať farbu jednotlivých hudobných nástrojov. Veľkým prekvapením bolo, ak niektorý nástroj vedel imitovať iný hudobný nástroj. Napríklad gitara znela ako bicie, husle ako gitara či ukulele, klarinet ako saxofón, ba dokonca violončelo vedelo imitovať gitaru, bicie a znelo veľmi podobne ako ľudský hlas. To je hádam rekord, ak jeden nástroj vie napodobniť tri iné nástroje. To platí pre všetky nástroje okrem organa. Ten je najväčší imitátor. Dokáže imitovať celý symfonický orchester. Violu, violončelo, kontrabas, flautu, pikolu, hoboje, klarinet, fagot, pozuunu, bubny, zvony... Mimochodom, symfonický orchester je určite najdokonalejší, čo človek v oblasti hudby dokáže. Neviem o ničom inom, čo by ho prevýšilo. Každý hráč má na starosti iba jednu melodickú linku. Aby ju zahral čo najlepšie, venuje tomu celoživotnú prácu, sú to hodi-



KOVOVÝ A DREVENÝ REGISTER

ny cvičenia denne mnoho rokov. A takýchto ľudí sa spojí sto. Výsledok je ohromujúci. Tá dokonalosť je ťažko opísateľná a tiež aj dosiahnuteľná. Na Slovensku máme tri takéto orchestre. Ale katedrál trikrát toľko, a čo konkatedrály a ostatné kostoly?

Ako máme dať Bohu to najlepšie, čo človek má? Odpoveďou je: Použime na to organ. Stačí na to iba jeden človek. A to je reálna šanca, aby v každom kostole mohla znieť čo najkrajšia hudba. To ale vôbec nemá znamenať, že hudba v liturgii je záležitosťou jedného človeka. Naopak, nie jedného, ale všetkých do posledného veriaceho v kostole. Vieš hrať na hudobný nástroj? Hraj! Môžeš sa pridať k organu, budete dvaja. Je vás viac? Ešte lepšie, bude vás menej chýbať do stovky. A ak niečo chýba, organ to vie zastúpiť. Nevieš hrať na žiaden hudobný nástroj? Tak spievaj. Pridaj sa k spevákom v zbore, alebo spievaj v lavici. Ale spievaj! Nevieš spievať? Patríš k tej menšine, ktorá nedostala talent od Boha na hudbu, ale dostala iný. Môžeš sa starať, aby organ fungoval. Treba sa spájať a nasmerovať na Boha. Cieľ musí byť Boh! Všetko ostatné je prostriedok.

Podme sa s organom zoznámiť. Zvonku ho všetci dobre poznáme, teda spredu. Prečo spredu? Zo skúsenosti viem, že ľudia vnímajú organ hlavne spredu. Ak sa ich opýtame, aký je široký, to zvládnu po-

merne dobre. Aj s výškou až taký problém nemajú. Ale pri otázke, aký je hlboký, začnú váhať. Architekti totiž pri projektovaní kostolov často zabúdajú na miesto, ktoré mu vyčlenia. Často sa stáva, že keď sa postaví organ na chór, tak miesto pre ľudí neostane. Tam však ešte má ostať priestor pre zbor alebo hráčov na iné hudobné nástroje. Je dobré vedieť, že chóry sa začali stavať kvôli organu, aby sa jeho zvuk lepšie šíril v priestore chrámu.

Z histórie vieme, že gotika chóry nepoznala a organy sa stavali na bokoch lodí, čo sa ukázalo ako nie dobré riešenie z hľadiska akustiky. Preto sa začali budovať západné chóry (vyplývajú z orientácie kostola), kde sa ukázalo, že to má pozitívny vplyv na zvuk. Organ ale nevnímame len po zvukovej stránke. Neoddeliteľnou súčasťou je aj jeho vzhľad. Teda výtvarné riešenie, alebo ak chcete, organová skriňa.

Prednej časti organovej skrine hovoríme *prospekt*. A keďže tam sú aj píšťaly, nazývame ich *prospektové píšťaly*. Ale v organe je omnoho viac píšťal, ako je ich vidieť zvonku. V prospekte je ich iba zlomok. Samozrejme, spravidla ide o najväčšie, a teda aj najkrajšie píšťaly. Spodnú časť organovej skrine označujeme ako *podstament* (od slova *podstavec*, *podstava*). V podstamente sa nachádza vzduchové hospodárstvo, tvorí ho mech, regulátor, vzduchové



MECH

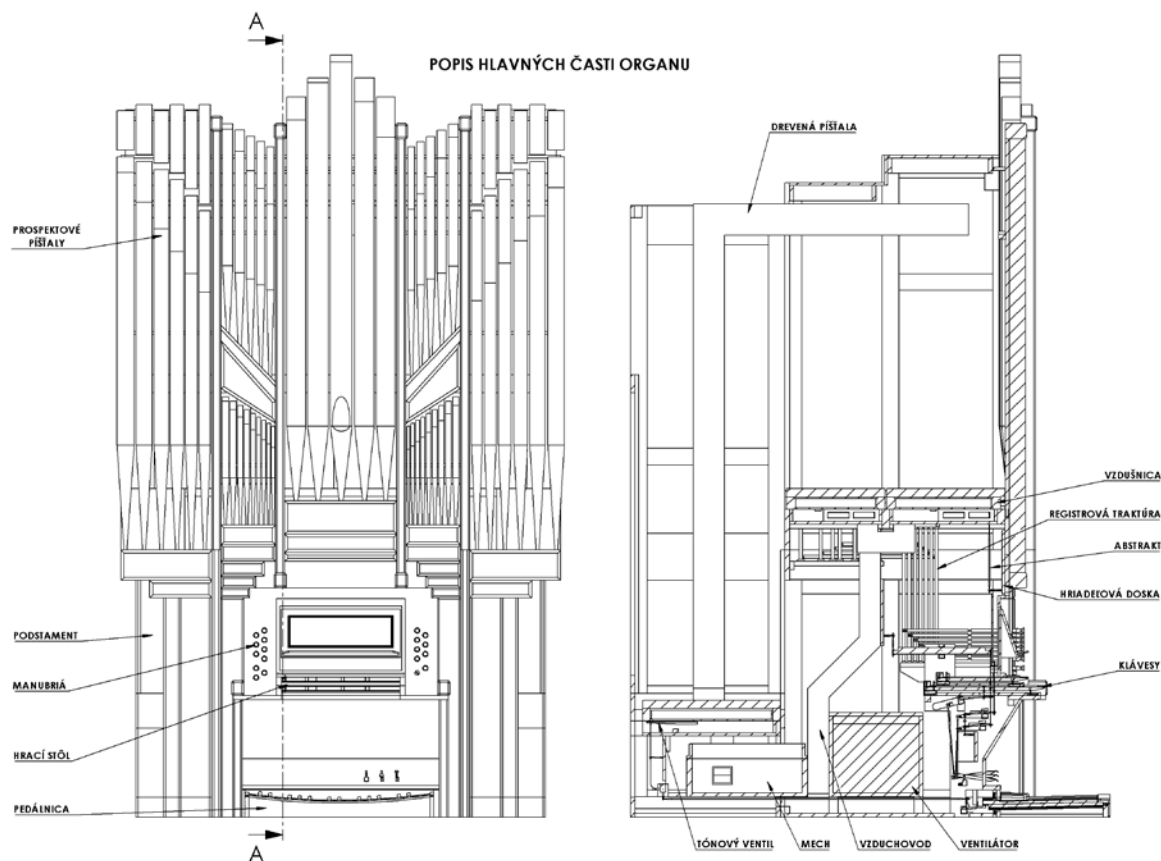
kanály a dnes aj čerpadlo vzduchu. V starších nástrojoch, keď nebola elektrina, namiesto vzduchového čerpadla bol čerpací mech, ktorý obsluhoval tzv. *kalkant*. Bez kalkanta organista nemohol hrať. Navyše schopnosti kalkanta mali vplyv na kvalitu tónu, na jeho rovnomernosť. Z histórie vieme, že to bola funkcia podobne ako organista, ktorá bola aj platebná. Dnes už kalkanta platiť nie je potrebné. Verím, že nie podobne aj organistu. Čerpací mech sa nachádza pod zásobníkovým mechem. Ten väčšinou zaberal takmer celý podstament, aby zásoba vzduchu bola čo najväčšia.

V súčasnosti funkciu čerpacieho mecha nahradilo elektrické vzduchové čerpadlo. Tým sa zásobníkový mech mohol zmenšiť a do podstamentu môže byť umiestnený zásobníkový mech spolu s čerpadlom. S príchodom elektrifikácie miest a obcí sa začali pridávať do organov elektrické vzduchové čerpadlá. Tie však boli hlučné, preto sa inštalovali najčastejšie do veží alebo na povale kostolov. Išlo tu najmä o elimináciu hlučnosti. Do času, keď sa v kostoloch nekúrilo a čerpadlo bolo nainštalované ešte krátko, zdalo sa, že toto riešenie je vyhovujúce. Avšak odstupom času sa začali stále častejšie ukazovať nedostatky tohto riešenia. V podstate ide o rozdiel teplôt v priestore, kde sa nachádza organ a kde je umiestne-

ný ventilátor. Tým, že hlavne v zimných mesiacoch je v kostole vyššia teplota ako vo veži alebo povale, dochádza pri dopravovaní vzduchu z von dovnútra ku kondenzácii vzduchu a ten je následne dopravovaný do celého nástroja. To má za následok vlhnutie jednotlivých častí organa a zvýšenej poruchovosti, rozladovania, ako aj výrazne zníženej životnosti mieškov pri pneumatických organoch. Aké sú pneumatické organy, vysvetlíme neskôr.

Okrem vzduchového hospodárstva sa v podstamente môže nachádzať hrací stôl. Hrací stôl je miesto, od ktorého hráč ovláda celý nástroj. V prípade, že je hrací stôl zabudovaný do podstamentu, hovoríme o vstavanom hracom stole. Takého riešenie bolo pri vzniku nástroja štandardné a trvalo dlho, kým sa objavili samostatne stojace hracie stoly. Prinieslo to až baroko, keď organy začali dosahovať veľké rozmery.

V predchádzajúcom článku sme spomenuli pozitív, teda organ s pevnou pozíciou. V tom čase ešte pedál neexistoval. Vo väčšine prípadov bol zabudovaný do balustrády, empory. A zo zadnej strany bol hrací stôl. Organista vlastne sedel alebo častejšie pri hre stál za samotným nástrojom. Na boku stál kalkant, ktorý ťahal za remene striedavo dva klinové mechy. Tie prebralo organárstvo od kováčov. Jeden



mech bol na portatívoch. To malo za následok krátke prerušenie pri hre, keď sa mech potreboval naplniť. Podobne ako my, keď spievame. Ak nám dôjde vzduch, prerušíme spev, nadýchneme sa a pokračujeme. Tým, že pozitív mal dva mechy, sa dosiahol nepretržitý tón. Kým jeden mech tlačil vzduch do nástroja, druhý sa naplňal, medzitým sa v prvom minul vzduch, ale to už druhý vháňal vzduch do nástroja. Takto to pokračovalo striedavo ďalej.

Pozitívy mali štyri až sedem registrov. Register je rad píšťal. V registri pripadá na každú klávesu zväčša jedna, alebo niekedy aj viacero píšťal. Tak ako idú zaradom klávesy od najhlbšieho tónu po najvyšší, tak idú zaradom aj píšťaly od najdlhšej po najkratšiu. Teda najdlhšia píšťala má najhlbší tón a najkratšia zase najvyšší. V praxi to funguje takto. V nástroji je vzduch. Organista zapne jeden register, napríklad Principál 8', stlačí klávesu veľké C a tým pustí vzduch do píšťaly, ktorá začne vydávať tón. Jeden register, jedna klávesa, jeden tón. Ak však zapne ďalší register napríklad Oktávu 4', pri stlačení klávesy veľké C sa ozvú dve píšťaly. Z registra Principál 8' a o oktávu vyšší tón z registra Oktáva 4'. Ak zapne se-

dem registrov a stlačí jednu klávesu, znie sedem píšťal. Ak zahrá akord, napríklad C – dur, ktorý obsahuje tóny C-E-G, je to trikrát sedem píšťal. Čiže naraz znie dvadsaťjeden píšťal. Registre sa od seba odlišujú farbou tónu a výškou tónu. Tak ako keď spieva muž a žena ten istý tón. Mužský hlas znie v základnej polohe a ženský znie o oktávu vyššie. Aby jednotlivé registre mali rôzne zafarbenie, to sa dosahuje rôznou konštrukciou píšťal a rôznymi materiálmi. Z materiálov to je hlavne organový kov a drevo. Organový kov je zliatina cínu a olova v rôznych pomeroch. Drevo sa najčastejšie používa smrekové, pretože má najlepšie rezonančné vlastnosti. V menšej miere sa používa jedľa, borovica, dub, čerešňa, hruška, javor. Keďže cín patrí medzi drahé kovy, na našom území sa často využívali vo veľkej miere drevené registre. Tie spravidla boli vo vnútri organovej skrine za prospektom. Píšťaly stoja na zariadení, pomocou ktorého je dopravovaný vzduch do píšťal. Tomuto zariadeniu hovoríme vzdušnica. Vzdušnica je napájaná vzduchom z mechu. Vo vnútri vzdušnice sa nachádzajú ventily, ktoré púšťajú alebo zatvára-



jú vzduch do píšťal. Podľa toho či hráč stlačí, alebo pustí klávesu. Je to akési srdce nástroja.

Mechy by sme mohli prirovnáť k pľúcam. Píšťaly sú zase hlasivkami, no a hrací stôl je mozog. V ľudskom tele mozog ovláda hlasivky pomocou nervov. Nervy v organe pomenujeme traktúry. Je to spojenie medzi klávesami a ventilmi. Tu sa musíme trochu pristať a povedať, aké systémy alebo typy traktúr poznáme. V priebehu dejín vznikali rôzne typy traktúr.

Mechanická traktúra je najstaršia. Tá jestvovala od počiatku vzniku organa a viac menej sa používa nepretržite dodnes. Výraznejší ústup zaznamenala pri vzniku *pneumatickej traktúry*. Tá sa objavuje približne od konca devätnásteho storočia. V súčasnosti sa nachádza na periférii organárskeho remesla. Je na výraznom ústupe a objavuje sa v novostavbách výnimočne. Najmladší systém je *elektrický* a prichádza krátko po pneumatike. Začiatok dvadsiateho storočia prináša do organárstva elektroniku. Väčší nástup zaznamenáva až po druhej svetovej vojne. Prudký vývoj samotnej elektroniky v súčasnosti sa prenáša aj do organárstva.

Mechanická traktúra sa ukázala v priebehu dejín ako najspolahlivejšia, najtrvácnejšia. Pri hre poskytuje asi najlepšiu spätnú väzbu. Interpret priamo cíti pod prstami, ako ovláda ventil, pretože ten je spojený s klávesou mechanicky pomocou tiahel. Je to drevená lišta hrubá 1,2 mm až 2 mm. Široká od 6 až 12 mm, odborne abstrakt. Niečo ako palička z nanuka, ale oveľa dlhšia. Limity mechanickej traktúry sú v jej dĺžke. Čím zložitejšia cesta medzi klávesom a ventilom, tým väčšiu silu potrebujeme na stlačenie. Preto sa dnes mechanické organy vo väčšine prípadov vyrábajú so vstavaným hracím stolom. Dbá sa na čo najjednoduchšie spojenie. Staršie nástroje sú sprevádzané pri hre charakteristickým klepotom, čo je tiež istá nevýhoda.

Snaha odstrániť tento klepot viedla organárov v devätnástom storočí vybrať sa novou cestou. Tak vznikla barkerova páka. Je to pneumatické zariadenie, uľahčujúce prácu mechanickej traktúry. Vlastne akýsi posilňovač. Vynašiel ju v roku 1832 organár Charles Spackman Barker. Využil sa vzduch, ktorého v organe musí byť veľa. Od tohto bol už len krok k čistej pneumatickej traktúre. Prácu, ktorú musel robiť organista pri stlačení klávesy, robil za neho vzduch. V realite to vyzerá takto. Interpret stlačí

klávesu, tým pustí vzduch do rúrky, ktorá má priemer 6 až 8 mm. Pôvodne sa vyrábali z olova, neskôr sa nahradili plastom. Na opačnom konci je miešok, ktorý sa nafúkne. Zväčší svoj objem a tým nadvihne ventil, ktorý pustí vzduch do väčšieho mieška. Tým vie vyvinúť väčšiu silu a ten do ešte väčšieho mieška, ktorý dvihne ventil pod píšťalou. Tento ventil následne otvorí privod vzduchu do píšťaly. Keď organista klávesu pustí, z mieškov vzduch unikne a o uzavretie ventilov sa postará gravitácia. Výhodou tohto systému bolo odbúranie mechanickej práce. Laicky povedané, klávesy začali chodiť ľahučko.

Druhou výhodou bolo, že hrací stôl sa mohol umiestniť ľubovoľne v okolí organovej skrine. Ale táto výhoda už má svoje limity v dĺžke trubiek. Čím dlhšia trubka od hracieho stola ku vzdušnici, tým väčšie oneskorenie. To je nežiaduci vedľajší účinok pneumatickej traktúry, tzv. meškanie. Čas medzi stlačením klávesy a následným rozozvúcaním píšťaly.

Elektrická traktúra je v tomto smere podobná tej pneumatickej. Výhodou je, že nemešká. V nej vykonáva prácu elektromagnet. Ten je v zmysle životnosti v poriadku. Inak povedané, nemá sa na ňom čo pokaziť. Podstatne horšie to už je ale s elektronikou, ktorá ho ovláda. Jej životnosť je asi na úrovni životnosti mieškov. Ak je to menej, tak je to ešte horšie.

Dúfam, že ste sa v tom celom nestratili. Ak áno, ľahko sa dá zorientovať. 1. Otvoríme dvere na podstamente. 2. Strčíme hlavu dnu. 3. Čo vidíme? Môže, ale nemusí tam byť mech a vzduchové čerpadlo. V niektorých prípadoch môžu byť mimo organovej skrine. Určite tam ale musí byť traktúra. Ak tam vidíme veľa nanukových paličiek, to budú abstrakty a ide o mechanickú traktúru. Ak tam uvidíme plno trubiek ako v laboratóriu, sivé olovené, čierne, zelené, biele alebo akejkolvek inej farby, ide o pneumatiku. Ak tam nič z predchádzajúceho nie je a vidíme kde-tu drôt, kábel alebo niečo, čo pripomína rozvodnú skriňu, prípadne blikajúce led-diódy, máte veľké šťastie, pretože vidíte ako jeden/jedna z mála elektrickú traktúru. Tej je v kostoloch našťastie pomerne málo. Jej využitie si našlo svoje uplatnenie najmä v koncertných sálach, na školách a všade tam, kde tieto veci financuje niekto iný ako Cirkev. Mne by to takto dávalo logiku. Ak som Vám dostatočne nezodpovedal na otázku, napíšte mi do redakcie, nejasnosti rád vysvetlím.

GABRIEL BIES

ROZMANITOSŤ V SLÁVENÍ LITURGIE

Milí čitatelia,

aj dnes je ešte stále počuť hlasy na súčasnú obnovu liturgiu po Druhom vatikánskom koncile (DVK; 1962 – 1965), že je „nejednotná, plná nových prvkov a príležitostí pre veriacich aktívne sa zapojiť do slávania sv. omše, ktoré v minulosti neboli súčasťou slávania“, alebo že „obnovená liturgia priniesla do slávania svojvoľu niečo do nej pridávať, čo tam nepatrí...“, resp. že „liturgia sa rozpadla do stoviek jazykov a nárečí, keďže sa už málokde používa liturgický jazyk, latinčina...“, alebo že dnešná obnovená liturgia podlieha tlaku toho-ktorého prostredia“. Venujme sa preto otázke, či súčasná rozmanitosť v liturgii znamená to, že sme sa vzdali jednoty a prevládla subjektívna svojvoľnosť?

JEDNOTNOSŤ A ROZMANITOSŤ V LITURGII

Ak sa pozrieme na celé dejiny viery a Cirkvi, pravidlom bola vždy „jednota“ vyjadrená v rozmanitosti. Platí to tak pre Cirkev Západu, ako aj Východu. Pre objasnenie slúži napríklad skutočnosť, že veľa nemeckých diecéz až do konca 19. storočia používalo vlastné diecézne rituály a vôbec sa nezamýšľali nad tým, aby sa len kvôli vonkajšej jednote riadili podľa rímskeho rituálu. Miláno, Lyon, Toledo, ale aj rôzne rehoľné rády mali a majú vlastné formy liturgie.¹ Príčiny, prečo sa liturgia postupne zjednocovala, prečo sa upúšťalo od miestnych obrádov a začalo sa orientovať na rímsky rítus, sú rôzne. Samotný Rím sa o to neusiloval a žiadne zjednocovanie všetkých rítov nevyžadoval. Dokonca, keď po Tridentskom koncile (1545 – 1563) bol vydaný Rímsky misál sv. Pia V., mohli sa všetky dovtedajšie formy omšovej liturgie, ktoré boli staršie ako 200 rokov, používať bez zmeny.

V Ríme vždy vedeli, že bohoslužba nie je súkromná aktivita, ale že je to „slávenie Cirkvi, ktorá je «sviatosťou spásy», čiže svätým ľuďom zhromaždeným a usporiadaným pod vedením biskupov“. *Sacrosanctum concilium* (SC), 26.



Nemecký liturgista Klemens Richter vo svojej knihe *Liturgie a život* píše, že „jednotnosť“ neznamená „uniformitu“ (=rovnakosť) a „rozmanitosť“ predsa nemôže byť „svojvoľnosť“. Jednota Cirkvi nemôže byť zaistená úsilím o jednotnosť, ale tým, že veriaci v prežívaní viery toho druhého poznáva a dosvedčuje svoju vlastnú vieru. A tak práve skúsenosť rozmanitosti môže viesť k obohacovaniu a oživovaniu.²

Sila našej viery a nášho kresťanského života sa má prejavovať práve v tom, že sa snažíme rešpektovať a chápať rozmanité spôsoby vyjadrení – miesto toho, aby sme ich porovnávali a posudzovali vlastnými predstavami a vlastnou praxou. Preto je želaním Cirkvi, ako to čítame v Dokumentoch DVK, v SC, 37: „Vo veciach, ktoré sa netýkajú viery ani dobra celého spoločenstva, Cirkev nechce zavádzať prísnu uniformitu, a to ani v liturgii. Naopak, váži si a podporuje kvality a vlohy rozličných etník a národov. A všetko, čo nie je vo zvykoch národov neroz-

1. Porov. RICHTER, K., *Liturgie a život*, Vyšehrad 1996, s. 40.

2. Porov. RICHTER, K., *Liturgie a život*, s. 41.

lučným putom zviazané s poverami a bludmi, hodnotí priaznivo, a ak môže, zachováva nedotknuté, ba niekedy aj prijíma do samej liturgie, ale len ak sa to zhoduje so zásadami pravého a autentického liturgického ducha“.

„Pri zachovaní podstatnej jednoty rímskeho obradu má sa pri úprave liturgických kníh ponechať rozličným etnickým skupinám, oblastiam a národom, najmä v misiách, miesto na oprávnené rozmanitosti a prispôsobenia“ (SC, 38). Nevieť si predstaviť, aby sa v Zaire, či v Indii slávila liturgia presne tak, ako u nás. Preto je zrejmé, že jednota a rozmanitosť nestoja proti sebe.

TRADÍCIA A OBNOVA PROTI SEBE?

Diskusia o správnom slávení bohoslužieb je veľmi potrebná, ak je vedomie toho, že liturgia je zdrojom a vrcholom celého života Cirkvi (porov. SC, 10). Každý väčší vnútorný spor v dejinách preto viedol ku sporom o liturgii. Rozdielne chápanie viery podmieňuje i rozdielnu bohoslužbu. Platí to o rozkole s Východnou cirkvou v roku 1054, rovnako ako o reformácii, o odtrhnutí sa starokatolíkov po Prvom vatikánskom koncile, či rôzne tradicionalistické hnutia poslednej doby.³

Podstatným a dôležitým princípom liturgie je správne chápanie tradície. Cirkevné spoločenstvo nás totiž nespája len s dnešnou Cirkvou na všetkých možných miestach, kde sa kresťania schádzajú, ale aj s kresťanmi minulej doby a s Cirkvou od jej samého začiatku. Boh vstupuje v dejinách do ľudských vzťahov, preto je ľudské spoločenstvo viazané na Bohom potvrdený systém kultu, tým však tiež na dejiny. To je i základom pre oprávnenú zmenu, ako ju môžeme pozorovať v dejinách Starého i Nového zákona, ako dejiny kultu a liturgie. Cirkev nie je len strážkyňou tradície, ale má byť zároveň aj kvasom, ktorý posúva dejiny ľudstva smerom k ich naplneniu. Dejiny liturgie ukazujú, že v nich prebiehala a dodnes prebieha neustála zmena. To znamená, že celá naša dnešná tradícia by tu bez tých zmien nebola. Pretože sa Kristus v dejinách vždy zvestoval novým spôsobom a sprítomňuje sa v slávení liturgie, patrí k nemenným vlastnostiam liturgie paradoxne práve aj jej premenlivosť.



V 19. storočí vznikajú nové liturgické hnutia s novým pohľadom na slávenie liturgie, so snahou aktívne zapojiť veriacich ľudí počas slávania do rozličných služieb, snaha zaviesť do liturgie národný jazyk⁴, čo vôbec neznamená vylúčenie latinského jazyka zo slávania liturgie. Vznik nových liturgických hnutí nikdy nesprievádzala snaha poprieť a odsúdiť predošlé slávenie, či dokonca tvrdenie, že to slávenie bolo „nesprávne“. Preto hovoriť o tom, že niečo je správne a niečo je nesprávne, tu nemá miesto.

Napríklad človeka, ktorý žil v stredoveku, naplnil úplne iný životný pocit, než človeka, ktorý žil v dobe antiky. Znamená to, že aj tvár Cirkvi a jej slávenie bolo iné. „Podľa omšového poriadku misála sv. Pia V. mal celebrant v priebehu 30-minútovej sv. omše každé 2 minúty pokľaknúť, každých 35 sekúnd sa prežehnať, každé 3 minúty pobožkať oltár, celkovo 16 pokľaknutí, 52 prežehnaní, 10 pobožkaní oltára. Je tu otázka: bolo to nesprávne, bolo to zlé? Takúto otázku si jednoducho nemôžeme klásť. Ale ni-

3. Porov. RICHTER, K., *Liturgia a život*, s. 42.

4. DVK, ktorý sa zišiel preto, aby – podobne ako Tridentský koncil – prispôbil Cirkev potrebám jej apoštolského poslania v dnešných časoch, dôkladne si uvedomil poučný a pastoračný charakter posvätnéj liturgie. A keďže nikto z katolíkov nepopieral oprávnenosť a účinnosť posvätného obradu v latinskej reči, koncil mohol bez ťažkostí pripustiť, že „nezriedka môže byť pre ľud veľmi užitočné používať materinskú reč“ a dovolil používať reč ľudu. *Liturgia – časopis pre liturgickú obnovu*, ročník XVIII, č. 4/2008, s. 202.

komu zasa nemôžeme mať za zlé, keď sa mu to dnes zdá ako prílišné hromadenie gest.⁵

S predchádzajúcimi generáciami nás nespájajú počty prežehnaní sa, ale neustále napĺňanie Kristovej úlohy, a to je zvestovanie jeho smrti a zmŕtvychvstania, zvlášť pri slávení Eucharistie a dosvedčovanie jeho lásky. Zachovávať tradíciu znamená vždycky ju udržiavať pomocou zrozumiteľných znamení.

Keď DVK vyhlásil zásady, podľa ktorých treba preskúmať omšový poriadok, okrem iného prikázal aj to, aby sa obnovili niektoré obrady „podľa pôvodných ustanovení Svätých Otcov“, použil totiž tie isté slová ako svätý Pius V. v apoštolskej konštitúcii *Quo primum*, ktorou roku 1570 zverejnil tridentský misál. Táto slovná zhoda naznačuje, že oba rímske rituály, hoci sú medzi nimi štyri storočia, obsahujú rovnakú a tú istú tradíciu. Ak zväžeme vnútorné prvky tejto tradície, zbadáme, že druhý misál veľmi šťastne a znamenite dopĺňa predchádzajúci.⁶

V ťažkých dobách, keď bola sformulovaná katolícka viera o obetnej povahe svätej omše, o služobnom kňazstve, o skutočnej a trvalej prítomnosti Kristovej pod eucharistickými spôsobmi, svätému Piovi V. záležalo predovšetkým na tom, aby zachoval vtedajšiu tradíciu, neprávom napádanú. Preto v posvätných obradoch zaviedol iba nepatrné zmeny. A skutočne, misál z roku 1570 sa iba málo odlišuje od prvého, tlačou vydaného misála z roku 1474. Ten zasa verne reprodukuje misál z čias pápeža Inocenta III.⁷

Cirkev tak ostáva verná svojmu poslaniu, pretože ako učiteľka pravdy zachováva „staré“, t. j. poklad tradície, a zároveň plní svoju povinnosť tým, že zvažuje a múdro používa veci „nové“ (porov. Mt 13,52).

Jedna časť nového misála vhodnejšie prispôsobuje modlitby Cirkvi potrebám našich čias; také sú napríklad omše pri vysluhovaní sviatostí a svätenín, a omše na rozličné príležitosti, v ktorých sa tradícia vhodne spája s novými prvkami. Viaceré liturgické texty, vybrané z najstaršej cirkevnej tradície a uvedené v mnohých vydaniach Rímskeho misála, zostali nezmenené. Iné početné texty boli prispôsobené dnešným požiadavkám a podmienkam. Iné texty, ako modlitby za Cirkev, za laikov, za posvätenie



ľudskej práce, za spoločenstvo všetkých národov, za niektoré potreby príznačné našej dobe, boli zostavené nanovo. Pritom boli použité myšlienky a často aj výrazy z najnovších koncilových dokumentov.⁸

Pri použití textov najstaršej tradície zaiste sa neurobila krivda tomu úctyhodnému pokladu tým, že sa z ohľadu na terajšiu situáciu vo svete niektoré vety pozmenili, aby aj spôsob vyjadrovania bol v súlade s rečou dnešnej teológie a verne odzrkadľoval súčasný stav cirkevnej disciplíny. Preto boli pozmenené niektoré výrazy týkajúce sa hodnotenia a užívania pozemských dobier, ako aj výrazy, ktoré vyjadrujú nejaký vonkajší spôsob pokánia, používaný v iných oblastiach. Predpisy DVK v mnohých bodoch teda doplnili a zdokonalili liturgické predpisy Tridentského koncilu. Vatikánsky koncil tak zavŕšil úsilie priviesť veriacich bližšie k posvätnéj liturgii.⁹

Všetkým čitateľom želám, aby nás liturgické slávenia vždy dokázali povzniesť, a aby sme všetci spoločne hlbšie prežívali tajomstvo Pánovho ukrižovania, smrti a zmŕtvychvstania.

RADOMÍR BODZIONY

5. Porov. RICHTER, K., *Liturgie a život*, s. 43.

6. *Liturgia – časopis pre liturgickú obnovu*, Ročník XVIII, č. 4/2008, s. 200.

7. *Liturgia – časopis pre liturgickú obnovu*, Ročník XVIII, č. 4/2008, s. 200.

8. *Liturgia – časopis pre liturgickú obnovu*, Ročník XVIII, č. 4/2008, s. 203.

9. *Liturgia – časopis pre liturgickú obnovu*, Ročník XVIII, č. 4/2008, s. 203.

KOSTOL SV. MICHALA ARCHANJELA V SEDLIACKEJ DUBOVEJ

Orava, Orava, bola si boľavá, chlieb sa tu nerodil, voda začínala... Aj takými smutnými slovami bol niekedy ospevovaný chudobný a strastiplný oravský región. Postupom času však nadobudol aj pozitívne prívlastky ako napr. dynamický, príťažlivý, zdravý..., ale naprieč pohnutou i novodobou históriou vždy kresťanský.

Orava má svoj svojrázny prírodný i urbanistický charakter. No keď sa ocitnete pri farskom kostole v Sedliackej Dubovej, zrazu je všetko inak. Ka-

menný neomietnutý neogotický kostol z rokov 1880 – 1886 pripomína skôr sakrálny štýl vyskytujúci sa na anglickom alebo škótskom vidieku. Zaujímavá je aj strecha veže pripomínajúca hrot dláta – preto sa volá dlátová. Na slovenských kostoloch sa vyskytuje veľmi zriedka. V obci sa nachádzajú aj ruiny starobylého kostola sv. Kozmu a Damiána.

LUBOMÍR KALAVSKÝ



FOTO: LUBOMÍR KALAVSKÝ



FOTO: LUBOMÍR KALAVSKÝ

STAŇTE SA NAŠÍM PRISPIEVATEĽOM

DEJE SA VO VAŠEJ FARNOSTI ČI V SPOLOČENSTVE NIEČO PODNETNÉ?

DAJTE O TOM VEDIEŤ!

NAPÍŠTE NA CASOPIS@KAPITULA.SK.

AK CHCEŠ DOSTÁVAŤ ČASOPIS PRIAMO DO SVOJEJ SCHRÁNKY,
DAJ NÁM TO VEDIEŤ NA CASOPIS@KAPITULA.SK

[NÁJDETE NÁS AJ NA FACEBOOKU](#)